
GAZETA

MARCIAL Y POLÍTICA

DE SANTIAGO,

DEL JUEVES 1.º DE ABRIL DE 1813.

*Año sexto de nuestra gloriosa Revolucion, y segundo de
nuestra sábia Constitucion.*

CÓRTESES.

Dia 8 de marzo. Conformándose las Cortes con el dictámen de la comision de Constitucion á consecuencia de una consulta del ayuntamiento constitucional de Cáceres, declararon que debia nombrarse otro regidor en lugar del difunto; que este debia durar por todo el tiempo que debia continuar el primero; y que debia ser nombrado por los últimos electores. Se acordó igualmente, segun proponia la misma comision, que esta disposicion se diese por regla general para todos los oficios de ayuntamientos, y que se extendiese el correspondiente decreto.

Dia 9. El Sr. Zumalacarregui propuso que quedando copia de las representaciones del cabildo y vicario capitular, leidas en la sesion del 8 (véase), se pasasen á la Regencia, para que en uso de sus facultades dispusiese que el Manifiesto se leyese en las iglesias mañana y los dos primeros domingos consecutivos, procediendo en lo demas con arreglo á las leyes y decretos de las Cortes. Pudieron algunos Señores diputados que esta proposicion se extendiese á proponer alguna medida contra tan escandalosa é infundada resistencia, á lo que contestó el Señor Zumalacarregui que el último extremo de ella se dirigia á eso; pues no solo debian cumplirse irremisiblemente los decretos del Congreso, sino que debian ser castigados los desobedientes. El Señor Lopez (Don Simon) propuso que antes de tomar determinacion alguna se consultase á los obispos y cabildos: el Señor Ocaña queria que informase de nuevo la comision de Cons-

titucion ú otra especial; pero puesta á votacion la proposicion del Señor Zumalacarregrui fue aprobada.

Dia 11. Por oficio del secretario de Gracia y Justicia las Córtes quedaron enteradas de haber la Regencia provisional; en cumplimiento de lo resuelto en la sesion de ayer tomado las providencias enérgicas y executivas que requerian la gravedad del negocio y el decoro de la autoridad de las Córtes y de S. A.; en cuya consecuencia el cabildo y vicario eclesiástico habian acordado el puntual cumplimiento de las disposiciones de la legítima autoridad, comunicando las órdenes correspondientes para que en el dia de hoy y en los dos primeros domingos siguientes se leyesen en las parroquias el manifiesto y decreto de abolicion del tribunal de la inquisicion (1).

Sr. Redactor de la gazeta marcial: habiendo salido á fuera de la ciudad, me quadró oír misa ayer domingo en una parroquia distante de aquí una legua, y al salir de ella ví en el átrio un gran corro de labradores, y acercándome á ellos observé por un largo rato una acalorada disputa que tennian, con especialidad unos quatro llamados Juan Freyría, Domingo Aguiar, Alberto Bentisca y Pedro Cabreira; y lo que de ella pude retener en mi memoria, se lo copio por si merece insertarse en su periódico, á que vivirá agradecido S. S. S. Q. B. S. M. E. R. A. = Santiago 29 de marzo de 1813.

Freiría. Bos dias Aguiar: como vay hó?

Ag. Por aí á pasar: é vos?

Freir. Ben, solo esta cabeza que non quer ser boa. E desédeme
; hay moito que fochedes á vila?

Ag. Ainda estuven aló cortafeira.

(1) Creo que se necesitan las mismas providencias acá en Santiago; pues hemos observado que aquí en Santiago por no trabajar, se han dado mucha prisa; Pero que prisa! Una prisa de todos los diablos por tomar posesion de 4 prebendas del Señor Arzobispo que la difunta Regencia aprobó sin legitimidad segun se infiere de las protextas hechas por el magnánimo Canónigo D. Manuel Acuña en el coro en medio de los oficios; pues en aquel acto se daba la posesion; Porque el Señor Arzobispo no se dá igual prisa en publicar los decretos de S. M.?

Porque ciertos rancios

Por no trabajar

Quiéren con la negra

Tener que manguiar.

F. ; E que oíchedes de bó?

A. Que as Cortes trocaram á Rexência por outra millor; é todos os da vila loqueaban de contentos, solo uns cantos de capa negra que estaban na Rua do Vilar cun color coma difuntos. Dixéronme que asta á besta que trouxêra á balixá con tan boa noticia, chegara mais sedo do que habia doito leda coma un cuco. A meu amo ainda lle daraba o pingo que tomara da alegría, pois despois de predicarme mais de unha hora larga, fixóne ler un monton de papeles, pero o tempo que gastei douno por ben empregado.

Ben. ; Que desedes! sei que non estades en vos: ; pois ela que tiña de malo?

A. Vállacha á perdamá: non-sei como tanto tempo as Cortes á tiveron no cauto, pois quíria manlar mais que elas, é as órdes que lle daba pra reparir as xusticiás metias no cartapaseo; é outras mil cousas fasia, que se nos desprocatamos un pouquiño mais de tempo, non sei que sería de nos...

F. Pois meu tio ó da vila, desíabos é contábabos moito ben dela.

A. Desería, desería, porque voso tio hé... como Dio lo sabe, é tamen he dos señores que queren escravisarnos, é que ó noso sudor sea para eles regalarse.

B. Tamen eu lle oia á meu tio ó frade que se non fora á Rexência, que desedes que botaron, xá estaríamos perdidos.

C. O mesmo vos parolaba meu curman ó colexál.

A. Bos páxâros... escusades de xñralo que bolo creo muy ben: ; é sabedes porque bola alababan?

B. ; É porqué?

A. Porque a Rexência pasada quíria ternos os ollos fechados, é que vivisemos decote coma negros escravos, é esto tíñalles conto: os frades pra pasearse, encherse, regalarse, beber bo viño, comer bo pan branco (é nos broa escarolada) é que no nos arregrasen; ; inama frade! é como chese rerírian dos canónegos que quedaron sin ó voto. É á moitos dós señores pra vivir coma sãnganos, arreando en nosoutros coma bestas de bagaxê, ou coma si nos tuveran comprados, sendo que agora po la Constitucion todos somos iguaes... ; e se non fomos nos que sería deles? Pois amigasos así nos susedería si no na botaran, por que tales demos, nin estaban po la Constitucion (que tanto ben nos trouxó) nina fasian cumprir, é todos os dias había queixás contra os rexêntes as Cortes. E sobre todo, ó criado tócalle facer é obedeser ó que lle mande seu amo, sea ben ou sea mal ; non he así Freiría?

F. Non hay remedeo.

A. Logo ben: as Cortes he á Nasion, que he'ó amo, é á Rexência o rey para exêcutar ou faser'ó que aquela lle mande; e non facendo así fora cós diabros, é beña outra que non marra.

C. Aguiar tembos rason.

B. Non sei donde tanto aprendeu tal condenado.

F. Baite Minguíño Aguiar que me deixâdes pasmado: eu é cantos bos oímos non podemos menos dalabarbos e darbos á rason porque todo ó que desedes está pasando.

C. É desédeme Minguíño; que foi ó que por remate fixò esa Rexência tan mala?

A. Tantas cousas que non podo nomealas, pero á última foibos que volvía por uns cregos que non quiritian cumprir ó sábeo decreto ou orde sobre á abolison dese demo, que chamaban santa inquisison...

F. Calade, calade, que si bos oy ó señor Abade chamarlle demo, ides xântar á cadea.

A. ¡Que hé eso de cadea!; sei que non sabedes que non estamos no tempo dantano, que nos chântaban nela cando lles daba á gana?

B. Non pois.... si por aí viñera..... poida.... que....

A. Que.... ojalá, que lle faría ver que aquel tribunal era ó inferno compreto, sinque lle marrase nada, pois aunque hó señor Abade lé sábeo, heo solo no moral, é algo na teologuía, que en eso no me meto; mais para conoser ó que era é fasía á inquisison, é presiso ler, ler, ler, ler forsa de papeles, é que sean dos que ten meu amo; pois ó señor Abade solo bos lé ó sinsato, que bos he papel de cregos é frades, é nel piden pro saco.

F. se bos hei de deser á verdad Minguíño, con tantas idas á vila, fixéchédebos un xudío.....

C. Tendes rason Preiría, que á inquisison he mal quitada; é non sei que ha de ser de nos faltando ela.

B. ¡Hay..! á reliquion vay por terra....

A. Calade burricás, que falades de mamoria: nín vay por terra, nín vay por mar, que nunca estovo tan protexida coma agora.

F. Nome falades de eso, que faltando á inquisison, tãñen falta á reliquion.

B. Omesmo dise meu tio.

A. Nonche hé espanto, por que chelle amarga mal ó que lle houbesen quitado os sermós da inquisison, é os escritos de toda á casa ó dia de San Pedro Mártire, que á fé habian de valer bos cartos.

F. ¡E meu tio que ganaba? é ó outro dia por eso caianlle as bagos á rego.

A. Eu vos direi que ganaban moitos dos siñeres que craman por ela. Uns eran sacretateos, outros consultores, outros comisarios, outros algasis, outros porteiros; en fin un exêrseto, é todos con bó pre. Outros metíanse dependentes por petates, é pra non pagar ó que debían; por que si quiriades executar á calquera da dentro, tiñades que hir por aquel condenado tribunal: á vos (xá se sabe) mirábambos coma da fora; os dereitos aínda eran debres dos da escribanía da administrason; é cando vos desporcatábadés; encontrabádbos xiringado, sin poder cobrar á deuda, é con outro tanto ou mais gastado. Outros metíanse pra estar regardados; é gosar foro, é non ter aloxamento, é fibrarse de mil gabelas é....

C. Pero os que mandaban non eran mais de tres.

A. Téndes rason: un santo cristo (alabado sea), dous candeleros, é tres magaderos; que así ho dise un papel que me dou á ler ho siñor Amo, é teño de pedirlo emprestado pra lerbolo á vos, é veredes ó que fasian tales berdujos condenados....

F. Desenos algo dél, se vos acordás.

A. Xá que estamos de leer, eu vos contarei algo do que traen os papeles do siñor amo: é cuidado que non pode ser mentira, por que un he ódetámen ou parecer que dou as Cortes un siñor doutor é abade chamado Ruis de Padron (non pensés que hé da vila de Padron, senon que hé así ó apellido) calificador do santo officio, é como tal ben pode saber ó que pasaba dentro. Outros son (á parecer do siñor amo) compostos por un crego dos mais ábres da nason, que ó probe foi persegido por unha calúnea que lle levantou ó mayor bribon da vila, estando en Madri; pero ho cabo saíeu triunfando: este tamen debe saber canto dentro se fasía, ademais que lles sita á sagrada Escritura, consilos, canones, santos Padres, &c. &c., con outras mil cousas, que maldito répreca teñen. Chámase inquisison sin máscara (que quere deser sin carantoña).

F. Ben entendemos; pero espricanos que era ó que fasía de malo á inquisison.

A. Ó primeiro é prinsipal, que todos estos traballos que agora estamos pasando, túvobos á culpa ela.

C. ¿E eso?

A. Direi. A inquisison era alcagüeta do bribon de Goloy é permetteulle que tuvese duas mulleres á un tempo, é... daquí ven todo ó mal; que tal, esto he defender á reliquion? ademais desto tamen permitiu que puxésen ó retrato deste gran ladron á par de noso siñor na Igrexá de San Xoán de Dios de Madri; é estes eran seladores da reliquion?

B. ; E el será serto. eso?

A. Tan verdá como bolo conto, é senon preguntade os que istiveron alo, que vos dirán moito mais... Pero vamos ó que era á inquisison : xá sabedes que se disia : con el rey y la inquisison chiton je esto porque era? porque mandase ó que mendase o rey, fose ben ou fose mal non se dixêse nada. Ben podíades falar algun defeutiño dos inquisidores ou dalgan crego, ó instante vos botaban as uñas, hibades pra dentro, sinque vos pudese ver nin falar á donã, nin fillos, nin parentes, nin amigos; é ademais hasta á vosa carta xênerason quedaban desonrados je desemo ho, que culpa teñen os fillos do que fan seus pais, é os pais do que fan os fillos é eu podo ser un xúdió, é os meus fillos santos, ou eu santo é os meus fillos xúdiós.

C. Neso tendes rason.

B. Eso non ten répreca.

A. Vamos á diante. Eu, fagamos de caso, tíñabos senrreira por calquera cousa, é non podendome vingar de vos, que fasia, buscaba tres testigos falsos (que non marran por un baso de viño), é destalles: vos se vos chaman á preguntar algo de Freiria di-redes que lle oíchedes brasfemar, que dixó que non habia inferno, en fin pintádeo coma un xúdió; eu iba é daba parte á inquisison, sitaba os testigos, é os inquisidores secretamente recibían á informason, é despois metíamnos nun calaboso osecuro coma noite cargado de cadéas, sinque ninguén vos pudese ver senon eles pra tomarvos á decrarason; é non confesando ó que quirían, atábambos os brazos atrás, levantámbos do chan é dixámbos caer de golpe hasta dose veces: despois poñíambos na tortura do potro, atánlobos ántes os pés é as máis; despois levábades oito garrotes; é si con todo esto non confesábades, fasíambos tragar unha chea dagua para que arremedásedes os afogados. Mais esto era pouco, que rematabau á festa poñéñlobos os pés encoiro untados de pinga nun sepo, é despois traían unha chea de lume pra frixilos, ou pra poñerllo debaixo, é outras mil xúdiadas, tanto que as veces nin ajuda lles permitían confesarse.

C. ; Ave María!

F. Eu confesaría ó que me preguntasen, aun cando no fixêse.

C. Eu ó mesmo.

A. Así fasían moitos por librarse de tales penas; pero ó conto era, que si confesábades morriades, é si non confesábades ó mesmo.

F. Eses deinos que tal fasían eran peores que xúdiós.

A. Vos ben vos acordarés dun refán dos vellos que dí: ó mesmo

ten xúdio que inquisidor.

B. He verdad.

C. ¿É que morte lle daban dentro?

A. Os mais deles queimados. En Madrí ó ano de 1680 pra divertir ó rey Calros segundo, mandou á inquisison suprcina as demais que apurasen as causas é que mandasen todos os reos; é un domingo na prasa mayor foron queimados sento é viute, entre homes é mulleres, uns en persona, outros en estátua, porque tamen perseguía os estafermos, é doutros os osos que desenterraron....

C. Á tal oír dexádesme pasmado.

A. Non he milagre: Dios noso Señor non quer á morte dos peccadores sinon que se convirtan é que vivan, é non querendo converterse, foxése de tratar con eles, despois de correxilos unha é duas veces. Non hay outro castigo pros herexês que á excomunion é botalos da nosa España á que vayan vivir cos da sua lan. Todo esto falan os papeles que lin, é remítense ó novo Testamento ou sagrada Escritura, que así ó dí. Ainda hay mais, que he canto se pudo enventar, que os páis podian acusar os fillos é á muller, é os fillos os páis... Hasta S. Francisco de Borja é S. José Calasanz, pai é fundador das escolas pias, foron vítimas da inquisison: ¡é cantos sábeos é homes lidos por querer ilustrarnos sufriron á mesma sorte! Tamen discurriron os inquisidores desernos que todo aquel que se vise culpado que se delatase á sí mesmo é que seria perdonado. Tal invenson infernal meteu tal medo no ánimo dos nosos antepasados, que en menos de coarenta anos solo nas Andalusias delatáronse voluntariamente trinta mil personas, é moitas delas de delitos que non sabian nin podian faser, como son bruxêrias, pauto co demo (arregado sea), é outras mil mintiras que nos meteron na cabeza.

C. ¿As bruxâs non son as meigas Minguíño?

A. Todo hé un; pero nada deso hay, aunque á inquisison por un lado queríanolo faser creer, por que así lle tiña conto.

B. Vaya home que me deixâdes aturdido co que fasia ese demo que chamaban santo.

C. Sendo así, estúvobos moi ben quitada, é xâ debера ser mais ántes.

A. Ainda non bos dixên nada, que sebos fora á contar todo, teriamos que parolar daquí á pola mañan.

F. Pero home, desa maneira querian meter á xênte á páus no seo, cando Dios non quer cristianos por forsa.

B. ¿E cantos anos hay que fundaron á inquisison, ou xâ ven de Dios?

A. Non ven de Dios que ven do demo. Hay tresentos de anos que se fundou; é antes que se fundase ou establesese pasaron mil é catrosentos de anos; é entonses foy cando houbo mais santos (que aora vense ben poucos). Dios non dexou outra, inquisison nin outros inquisidores que os Arsobispos é Obispos que estos son os que deben cuidar é soste á santa reliuion: estos é non outros son os pastores que deben mirar polo rebaño (que somos nos os cristianos) é que non entre á sarna nél, que he dsir que mantefiamos á reliuion para sin mancha algunha.

C. ; E aora quen ha de facer as veces da inquisison?

A. Os que as fasian ántes de que á houvese, que xâbos dixên son, ou eran, os Arsobispos é Obispos. Aora aínda quedan mais inquisisós que ántes, pois non había mas que unha nesta provincia de Galisia, é aora hay cinco, por que son cinco os Arsobispos é Obispos. Á inquisison nona quitaron, é os que ó digan menten é son uns Barros; ó que quitaron foy todas as xúdiadas que bos dixên que fasia, coma os preitos á escondidas, os tormentos, as queimras, os potros, á infamia ou desonra os seus parentes &c. &c. &c.: mais ó que sea xâño, ou que se lle oya brâsfemar, dase conta dél, que xâ ho castigarán como Dios he manda, é como corresponde; é non coma ántes.

B. Benditas sean as Córtes que tanto ben nos fixéron.

F. Dios lles dea tanto ben coma para nos deseamos.

C. E que sea solo á aqueles que contra á inquisison botaron. E vos Minguillo perdoná o que ántes bos chamamos.

A. Eu xâ teño perdonado. Vamos á comer hó caldo; é digamos por remate todos. **VIVAN AS CÔRTE\$ EXTRAORDINARIAS, E A NOVA REXENSIA.**

Puebla de Arganzon 3 de marzo. Los milicianos cuyo quartel general está en Santa Colomba, atacaron el mes pasado la guarnicion de la Calzada, pero habiendo sido socorrida por la de Haro que reemplazaron 300 de la Puebla y 200 de Miranda, tuvieron que retirarse. Se ha marchado la guarnicion de Santo Domingo. A mediados del mismo atacó Iberia á Palombini en Poza á favor de la obscuridad de la noche y fueron tan felices los primeros pasos que despues de sorprendidas y aprisionadas todas las centinelas avanzadas, entraron los nuestros en el pueblo casi sin ser sentidos, degollaron á muchos que encontraron por las calles, tomaron todo el equipage y caballos del general y de otros muchos oficiales que escaparon, y no sabemos la causa porque no se cogió toda la guarnicion segun se esperaba. De los 500 franceses que guarnecian á Tafalla, pasaron por cerca de aquí 305 solos, porque de el resto quedaban enfermos unos y otros murieron en la accion.